

Основания сопоставления фонетических особенностей надднестрянских говоров, зафиксированных на трех временных срезах (К. Дэйна, атлас украинского языка и современных записей), обнаружены статические языковые явления, а также изменившиеся. Результаты исследований показали, что доминирует тенденция к сохранению фонетических особенностей говоров с незначительными изменениями.

Ключевые слова: диалектология, надднестрянские говоры, динамика и статика в диалектной речи, вариативность, фонетические особенности говоров.

Vakulchuk S. P. The issue of dialects dynamics study

This article presents an overview of the national linguists' main achievements in the study of dynamics of Ukrainian language dialects continuum in different time and space aspects. Statics and dynamics of the dialectal speech in the research are considered from the view of their expression in time. On the basis of comparison and analyses of the upper Dniester region dialects phonetic features, recoded in three time sections, static and variable language phenomena were found. The study results showed that a trend towards preserving phonetic features of dialects with insignificant changes is dominant.

Key words: dialectology, upper Dniester region dialects, dynamics and statics of the dialects, variation, dialect phonetic features.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2012 р.

Прийнято до друку 30.03.2012 р.

М. В. ВЕРБОВИЙ (Кривий Ріг)

УДК.811.161.2'282

ІЗ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД ЛЕКСИЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ГОВІРКИ СЕЛА ЛОЗОВАТКИ КРИВОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В Атласі української мови мовлення мешканців Криворізького району Дніпропетровської області представлено лише двома населеними пунктами – 76 Мусіївка Криворізького району та 77 Новожитомир Криворізького району [АУМ III частина II: 58]. Цілком очевидна річ, що докладне вивчення мовних особливостей новожитніх говірок вимагає згущення мережі обстежуваних населених пунктів, оскільки не можна зрозуміти і, відповідно, докладно описати живе мовлення нашої території, базуючись лише на описі говірок двох населених пунктів. Залучення до розгляду нового фактичного матеріалу з досі необстежених сіл дозволить, крім усього іншого, перевірити або й уточнити дані,

зафіксовані в АУМ. Актуальність нашої роботи обумовлена також і тим, що живе мовлення фіксуємо у формі зв'язних діалектних текстів, оскільки лише в тексті найчіткіше виявляється системний характер говірки [Гриценко 2003].

Мета нашої статті – виявити й описати найголовніші лексичні особливості говірки одного села Криворізького району. Досягнення цієї мети можливе в результаті виконання таких завдань: 1) зафіксувати говіркове мовлення у формі зв'язних текстів; 2) проаналізувати діалектні тексти й визначити найсуттєвіші лексичні риси, що характеризують розглядану говірку як мовну систему.

Для дослідження обрано село *Лозоватку*, розташоване на берегах річки Інгулець за 18 км од міста Кривий Ріг на лінії Апостолово – Долинська (на картах АУМ село приблизно знаходиться між пунктами 76 і 77 якраз над Кривим Рогом). Лозоватка – село міського типу, центр сільської ради, кількість населення приблизно 6830 чоловік. У селі працює дві школи, районна музична школа. Лозоватку заснували 1765 року переселенці з Чернігівщини (з-під Глухова).

Основними інформантами є *бабусі* (Сідельник Ольга Іванівна, 1928 року народження, освіта чотири класи; Фурт Тетяна Михайлівна, 1935 р. н., освіта один клас; Ковердюк Галина Сергіївна, 1938 р. н.; Качура Анна Андріївна, 1939 р. н.) та *чоловік* (Андреев Іван Іванович, 1942 р. н., освіта сім класів); живуть у цьому селі з діда-прадіда, бабусі за межі села майже не виїжджали, а чоловік служив в армії три роки, потім працював у місті, але жив у селі.

Найперше відзначимо, що в цілому наш матеріал збігається з уже відомим лексичним матеріалом із Наддніпрянщини (праці В. Ващенка та В. Чабаненка). Зокрема, в наддніпрянських говірках іменник *хата* має основними значеннями такі: 1) 'загальна назва побудови' [Ващенко 1968: 17] і 2) *велика хата* 'додаткове приміщення в цілій побудові' [Ващенко 1968: 17]. У діалектному тексті ми фіксуємо номен *хата* на позначення будинку та окремої кімнати, напр.: *в воїну хату розбило; дес' здорова пл'шч'адка // так при'мерно йак о'це хата і ше ї ту хату* (А), [пор. СУМ XI: 28–29].

Без найменших змін функціонує в аналізованій говірці іменник *горіще* 'верхня частина, розташована над стелею як кладова відкритого типу' [Ващенко 1968: 17], пор.: *прийш'ли ми до'дому // ну шо 'дома // бул'а пше'нич'ка на гор'шч'і / то то мол'ол'и // пекл'и так і ж ото т'і // мл'и.. мл'инки пови'л'ис'; та рас пол'ізл'и на гор'шч'е // а там бул'а пол'о'ука а в т'ій пол'о'уц'і ото бул'а // то пш'іноч'ка / то горох* (Ф).

Номен *стріха* [Ващенко 1968: 18], зрозуміло, сьогодні вже втратив активність, виступає лише в розповіді про те, як жили раніше, напр.: *шч'ас 'оси о'це де вино'град / ос'о ж в мене там йес'т' і / так о'це по'уно // а // знайу шу'кайш'и дес' / а то в хат'і в стр'іх'і в оч'е'рет'і / і*

ото дироч'ки / ото поўно / ото замурован'і / то вже там мед йес'т' (А).

Аналізовані тексти дозволяють твердити, що говіркове мовлення протиставляє іменники *цегла* 'будівельне штучне каміння' [СУМ: XI, 192] та *кирпич* 'плитки гною як паливо' [ЕСУМ: 2, 437], пор.: *п'іч* була складена *с цегли* (Ка), *отам над бал'кою хата стоїт* // [нерозб.] *ци'глова* (С), *буў оце один завод і виш'ч'е другий / ни'ма / розорил'и // виробл'ал'и цеглу / виробл'ал'и ч'ере'пц'у* (Ф) та *тепер же гн'ї од корови то надв'ір вивозили / а то роскидали такий круг / топтали йдого р'ізали на так'і / плитки / і то топчили кирпич'ем* (Ко), *ото кирпич'ом заготоул'айут* // і йак скла'дут' дес' шоб його дош'ч' ни замоч'иў // *той з'імоїу йак ни'ма дроў / і з'імоїу ним у хат'і топлат*' (А). Лише в мовленні чоловіка, що зазнало значного впливу російської мови, відзначаємо змішування тюркізму з русизмом, напр.: *п'іч робили с кирпич'а* // *плитка і п'іч* // *це с кирпича* // *кирпич'ом* викладували (А).

Назва *шибка* [Ващенко 1968: 18] побутує й нині, напр.: *да // с'т'ікло с'т'ікло було / т'іки ж / манен'к'і / шибоч'ки так'і* // *ну там у бат'ка було три в'ікна / два сперед'і одне зв'ер'ха так // ни'ви'лич'к'і в'ікна* (А).

Відзначимо кілька назв домашнього начиння, напр.: *ш'ч'ас стула все / а тод'і ж стул ни' було / лава с'т'іл / а тут // поп'ід с'т'іноїу отак лава / д'л'ін'а така // о / така ше заўширки // мати й'її р'ад'ушкоїу застеле / йак там гост'і хто приїде то ну на лаву / а куди ж? ни стул то ни' було / ото на лав'і сид'ат*' (А), пор.: „назва *лава* зафіксована майже в усіх населених пунктах Наддніпрянщини” [Ващенко 1968: 29].

Ще 1968 року дослідник указав: „назва *скриня* так знизила свою активність, що яскраво виявляється процес переходу її до архаїчних” [Ващенко 1968: 10], цей перехід в аналізованій говірці, здається, уже завершений, оскільки інформант пояснює лексему *скриня* вже за допомогою русизму *сундук*, напр.: *ран'ше бул'и т'і / скрин'і / йак ото сундук* (Ф).

Так само історизмом буде й назва *каганець*, напр.: *при каганцев'і же ж ни видно писат' н'і ч'итат*' / *а вже йак св'ет поїавиўс'* // *о / вже і писат*'; *а тод'і зробили дес' ч'и в сорок дев'ят'ім ч'и п'її'с'ат'ім год'і вже // да мат' в п'її'с'ат'ім // то йа ходиў ш'ч'е в другий клас // йак поїавиўс'а св'ет / от рад'іли ж ми тод'і // св'ет горит' вс'о вже* (А). Вкажемо, що дослідник говорить про опозицію іменників *каганець* та *світ*, *світло* в говірках Наддніпрянщини [Ващенко 1968: 30], а наш текст засвідчує русизм *св'ет*.

Відзначимо й певні відмінності у семантиці окремих слів, відомих із попередніх досліджень, напр.: у роботі В. Ващенко серед назв будівель різного господарського призначення подано основним номем *курятник*, додатковим – *курник* [Ващенко 1968: 38], ми зафіксували в

досліджуваній говірці лише назву *курник*, напр.: *а воно стрел'биш'ч'е страшне // так вона дес' у баби сид'іла / у йакійс' // курнику дес' сид'іла / поки перейш'ло* (Ф).

У говірці села Лозоватки інформанти розрізняють іменники *бóчка* [ЕСУМ: 1, 240] та *діжка* [ЕСУМ 2: 88], напр.: *там бат'ко ўже / достаў / ч'и таку д'іжку // ну да // дес' достаў бат'ко і д'іжку таку же^л ізну // сп'ід ч'ого? / ч'и може сп'ід боч'ки з йакойі? / ну туди в'ідер на дес'ат' (А). Як свідчить наш матеріал, у діжці зберігали воду, пор. *в суботу приїду додому // то це моїа задач'а / йа вже сам / нано'с'у оце в'ідер дес'ат' води в ц'у д'іжку / шоп бу // шоп йім хв'атало хоч' там пит' шос' (А), а в бочках – квашення, напр.: к'ваше^н:а в боч'ках / должне бут' (Ко). Цікаво, що в монографії В. Ващенко стверджено навпаки, „бочка з двома днами (буває й залізна), служить для води та інших рідин. Діжка з одним дном (тільки дерев'яна) може накриватись кружками, служить для квасини (для огірків, капусти, буряків, яблук тощо), для складання сиру, а також для засипу зернових” [Ващенко 1968: 24].**

Наша говірка зберігає у вжитку церковнослов'янським *піща* [Ф.: 3, 270], напр.: *пиш'ч'а // шоб вона була св'іжа / т'іки скип'іла // с'ідай і йіж (Ко), пор. піща 'їжа, харч' [СГНН: 3, 112].*

Віддієслівний іменник *вариво* [СУМ: I, 292] в одному з діалектних текстів ужитий зі значенням ‘рідка страва’, напр.: *а за кіл'ометир до р'іч'ки бул'о йти / поки принисеиш так та вода сол'одка була // така / і це йі'йі т'іки д'ла варива (Ко). Цікаво, що семантично цей іменник цілком відрізняється від фонетично такого ж іменника, відомого поліським говіркам, пор. *вариво* ‘квашена капуста, буряки і т. ін.; квашенина’ [Лис.: 40] та *вариво, варєво* ‘сваренная пища’ [Піск.: 29].*

В іншому тексті з водою пов'язаний ще один віддієслівний іменник *бóвтанья*, напр.: *ну та корову то // одв'яже^ш та і до р'іч'ки погонииш та і напоїиш / а так тож // на боўтан':а то вода ж нужна вси раўно (А), пор. бов'атися ‘полоскатися в воде, болтаться; шпяться’ [Піск.: 21].*

Цікавим, на наш погляд, є втягнення дієслівної форми до системи приставного / випадного голосного [о], напр.: *зам'ісе хл'іб^н / ... і це йак стикла // прим'ером у поне'ділок ч'и там у в'іўторок / і це на тижден' // ош'ч'ах в'ін // накрила укутала / ш'ч'ах // а потом у погреб на полиц'і / і ц'ілий тижден' // хл'іб св'ій (Ко). Фонетичні шати дієслова (о)ш'ч'ах ‘вистиг, прохолов’, найвірогідніше, виказують, що форма минулого часу твориться або від інфінітива *счахати* ‘остывать, охладжаться’ [Піск.: 253], або від – дієслова доконаного виду **сч'ахнути* (пор. *ч'ахнути*³, недок. ‘ставати холодним, холонуті’ [СУМ: XI, 284]). Щоправда, інфінітив **сч'ахнути* лексикографічні праці, наскільки нам відомо, не фіксують, однак це аж ніяк не означає, що така форма не можлива, пор. у західнополіських говірках *віч'ахнути, док.* ‘догоріти (про вогнище)’ [СЗПГ: 1, 62] та *ч'ахнути, недок.* ‘догоряти, згасати (про вогнище)’ [СЗПГ: 2, 247]. У Праслов'янському словнику Франтішека*

Славського під гаслом *čachnoŭi* подано з покликанням на словник І. Носовича діалектну білоруські форми *счáхнуць* : *счáхці* ‘вистигати, прохолоннути (про натоплену піч)’ [S. II: 107]. Борис Грінченко до форми *вичахáти* подає „сов. в.” *вічax(ну)ти* ‘остывать, остыть’ [Гр. I: 199]. Як можемо здогадуватися, слова на кшталт *вичахáти* (*чáхнути*) та *счахати* не були територіально близькими, оскільки обстежені словники подають, як правило, лише одну форму, пор. [Гр.: I, 199; Гр.: IV, 447; СЗНГ: 1, 62; СЗНГ: 2, 247; СБГ: I, 114; СБГ: II, 364] та [Піск.: 253].

Для іменника *згін* ми зафіксували контекст, у якому ця назва виступає лише зі значенням ‘потік дощової або весняної снігової води’ [СГНН: 2, 96], напр.: *кол'ис' к'рига йак йшла // ш'ч'ас же к'рига нї'їде в нас // а тод'ї йак ішоў / зг'ін / к'рига / ої йо-йо таке все робил'ос'а // і ч'истил'о р'іч'ку тод'ї / л'одом / к'ригойу все / проч'иш'ч'ало все* (А). Цікаво, що таку семантику в раніших працях ми не зустрічаємо, пор. ‘1) сгоняние в одно место, напр. сгоняние скота в одно стадо на одно пастбище; 2) сгоняние с места, изгнание’ [Гр.: II, 138] та ‘згін – друга назва череди або отари’ [Ващенко 1968: 59].

Три інформанти, розповідаючи про випікання хліба, уживають іменник *мука́*, а одна (причому найстарша) – номен *борошно*, напр.: *а тод'ї ситл'у добаўл'айу муки / і вим'іс'уйу // вим'іс'уйу добре вим'іс'уйу його шоб воно ж таке // і вже воно і до рук ни бирец':а // так вим'іс'уйіц':а йак хароша ж мукич'ка* (Ка), *така мак'ітра була // поливіана і мати там оце ж / дпарку запар'уйе / трошки муки // розвиде кип'ятком* (Ко), *тод'ї на н'іч' п'ідм'ішуйім // муку // ситім / с'уда водич'ки п'ідол':ем / у ц'у // мак'ітра така бул'а здорова // і водич'ки і муки.. ч'ки* (Ф) та *а то ж таки в кол'госп'і там / то борошна дадут' / то бал'анду ж на степу йакус' варил'а; мак'ітра вел'ика така / трошки / ну мисоч'ка туди борошна висип'іш // з кип'яч'онойу водойу розм'ішайіш* (С). У Словнику говірок Нижньої Наддніпряни окремих гасел *борошно* та *мука́* немає, хоча зафіксовано іменники *борошнік* ‘канал, яким борошно висипається з-поміж млинових каменів’ [СГНН: 1, 98] та *борошняник* ‘короб, куди надходить змелене борошно’ [СГНН: 1, 99]. Інтересно, чи протиставлення іменників *мука́* та *борошно* якимось обумовлене віком інформантів?

З назвою *хліб* у наших текстах пов'язаний іменник *ку́кла* ‘загорнений у ганчірку жований хліб та ін., що використовували замість соски’ [ЕСУМ: 3, 128], напр.: *тепер же ж бач' мати т'іки кол'о д'ітеї // а ми ж іш'ч'е то / зробиш ку́клу в рот // а сама б'їжиш робит'* (С).

Найвірогідніше, дієслово *чікатися* ‘повільно й довго щось розв'язувати, робити, возитися з чимось’ [СУМ: XI, 322] має давнє походження, напр.: *а дар'ма шо в п'іч'і топили а кажин ден' св'іже варили / ни так йак кае / та тепер борш'ч' / кажин ден' ни буду за'хожувац':а / а на три д'н'ї звар'у / та ї // та ї х'вате ч'икац':а*

(Ко). Пор.: *чікатис* ‘впрошувати когось, ніколи не сварити; панькатися з кимось’. [СЗНГ: 2, 251].

Фіксуємо дві лексеми, етимологію яких установити поки не вдалося, напр.: *ми не найдужче / тапер тривоже йак / де йак рожд’ен’їе де шо отм’іч’айут* / *поглускали поклукали* // *а п’іс’н’і україн’с’кої / а йак’і ж п’іс’н’і бул’и весел’і // і весел’і і сумн’і / ус’ак’і / а ч’о його тепер мал’о?* (С).

Ймовірно, слововжиток іменника *хаз’яїн* ‘чоловік’ [СУМ: XI, 8] теж виказує давню традицію, напр.: *ран’ше воно / ни так було йак с’іч’ас // соус’ім по другому // рас / хаз’айін сказаў знач’ит / вс’о / должна ж’інка підч’иниц’а / ни так йак типер* (Ка), *м’ї хаз’айін робиў на кон’ах // та гарбу запр’аже і то накл’аде / поўну* (Ф), ще пор. *де добрий хаз’айін з розумнойу гол’овойу / там легше і л’уд’ам; йа дир’жус’ / Олек’с’її Іванович’а / ну в’ін / ни дуже виликій хаз’айін // пл’охен’ко нам* (С).

В одному тексті зустрічаємо віддієслівний прикметник *тяжкій*, яким бабуся характеризує свого сина-інваліда *йа би’с ч’ол’ов’іка / хл’опец’ у’ч’иўс’а / ос’цей т’ахкій* (С). Семантика цього прикметника, як розуміємо, позначає того, хто ‘вимагає багато уваги, зусиль, терпіння; марудний’. Здається, це утворення ще не було зафіксоване лексикографічними працями [ЕСУМ: 5, 697; СГНН: 4, 142–143].

Прикметник *справний* Словник Бориса Грінченка пояснює як ‘исправный, исполнительный’, причому паспортизація цього слова (Ганна Барвінок) [Гр.: IV, 189] пов’язана з північними говірками: *так ми’н’і і вра’ч’і казал’и шо од важкойї роботи тако⁶⁰ хл’опч’ик / у’мом в’ін буў справний / і той* (С).

В діалектному тексті відзначаємо прислівник *живо* зі значенням ‘швидко, хутко’: *та / так живо вмерла* (Ф). Ймовірно, найранішу фіксацію слова з таким значенням збережено в Четьї 1489 р. [СУМ XVI – п. п. XVII: IX, 151], хоча форма, безперечно, ще праслов’янська.

Очевидно, можна ствердити, що один із розгляданих текстів відображає занепад уживання прислівника *багацько*, співвідносного з прикметником на **-с(ь)к-**, цей прислівниковий тип був активним щонайпізніше від XVII ст. [Німчук 1978: 375], оскільки у XVIII ст. пам’ятки вже фіксують абстрактний відприслівниковий іменник *багацкость* ‘велика кількість’ [Тим.: I, 48]. У мовленні чоловіка й трьох бабусь цього слова не зустрічаємо, а в розповіді найстаршої бабусі відзначаємо на початку розповіді форму *багато*, а вже далі – *багацько*: *хабарства дуже багато; пл’охен’ко нам // ч’и дуре багацько; таки йа по своїй в’ул’иц’і бач’у багацько ч’ужих* (С).

Ще цікаво вказати, що наші діалектні тексти фіксують активне побутування прислівника *страшне*, напр.: *заросло страшне; гн’езда там // страшне* (А), *і це таке бул’о / вс’аке бул’о // це страшне / йак з’думайиш* (Ф), але *л’ози тут були сил’но по р’іч’к’і* (А). В українській мові прислівники на **-е** приблизно від XVII ст. витісняють прислівники

на *-о* [Німчук 1978: 378], хоча „епізодично трапляється *-е* після *-н-* ... *безпечно*, ... *марне*, однак звичайніші тут форми на *-о*: *безпечно*, *марно*. Нормально вживається форма на *-е* після шелесних: *хороше*, *гаряче*, *дуже*, *байдуже*, *гоже*, *рішуче*” [Шевельов 1951: 337]. Ще пор. *ну шо ми н'ї бул'о / дуже г'ірке / ходил'а по сил'ї хл'їба просит'* (С).

З інших прислівників заслуговують на увагу ще *д'їтеї йа христил'а крад'кома* // *бо кум у парт'її* (С), прислівники з суфіксом *-ома* оформилися в українській мові від початку XVIII ст. [Вербовий 1993: 46]; *п'рамо на ч'єрен'ї / рос'той* // *посадовл'ат'* // *ї та'кї у вишки хл'їб* (Ф), пор. *у вишки* ‘заввишки’ [СГНН: 4, 145] та у полтавських говірках др. пол. XVII ст.: „...мѣю въ пазъ с подвалинь и у выш збудовати” [цит. за Ващенко 1957: 56].

Отже, проаналізований матеріал дозволяє дійти висновку, що лексична система говірки села Лозоватки Криворізького району Дніпропетровської області у своїх найголовніших рисах органічно збігається з лексичним складом степових говірок, зокрема говірок Наддніпрянщини. Поряд із цим вдалося виявити і зафіксувати низку лексем, відомих з іншими значеннями або просто не відомих досі. Ясна річ, сказане дає підстави твердити, що лексична система розгляданої говірки потребує глибшого та ретельнішого опрацювання з погляду як семантики, так і походження та функціонування окремих слів.

Список скорочень джерел

АУМ – Атлас української мови. Т. 3. Слобожанщина, Нижня Наддніпрянщина, причорномор'я і суміжні землі. – К.: Наук. думка, 2001. – 567 с.; **Гр.** – Грінченко Б. Словарь української мови / Б. Грінченко ; надрук. з вид. 1907–1909 рр. фотомех. способом. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 1–4; **ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К.: Наук. думка, 1982 – 2005. – Т. 1–5; **Лис.** – Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К.: Наук. думка, 1974. – 260 с.; **Піск.** – Піскунов Ф. Словник живої народної, письменної і актової мови руських югівщан Російської і Австро-Венгерської цесарії / Ф. Піскунов. – К., 1882. – 304, V с.; **СБГ** – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К.: Наук. думка, 1984. Ч. I. – II; **СГНН** – В. А. Чабаненко. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4 т. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1–4; **СЗНГ** – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Аркушин. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – Т. 1–2; **СУМ** – Словник української мови : в 11 т. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т. I–XI; **СУМ XVI – п. п. XVII** – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Л., 1994–2005. – Вип. 1–12; **Тим.** – Історичний словник українського язика / за ред. Є. Тимченка. – Х. – К.: Держвидав України. – Т. 1. – Вип. 1, 2. 1930–1932. – 948 с.; **Ф.** – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер ; пер. с

нем. и доп. О. Н. Трубачева. – М.: Прогресс, 1986–1987. – Т. 1–4;
S. – Słownik prasłowiański. – Wrocław etc. – Т. II, 1976. – 376 s.

Література

Ващенко 1957 – Ващенко В. С. Полтавські говірки / В. С. Ващенко. – Х.: Вид-во Харк. держ. ун-ту, 1957. – 538 с.; **Ващенко 1968** – Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини. Лексичні матеріали / В. С. Ващенко. – Д., 1968. – 158 с.; **Вербовий 1993** – Вербовий М. В. Прислівники із суфіксами *-ма*, *-ми*, *-мо* в історії української мови / М. В. Вербовий // Мовознавство, 1993. – № 4. – С. 42–46; **Гриценко 2003** – Гриценко П. Ю. Тексти як джерело дослідження українських говірок Румунії // Микола Павлюк, Іван Робчук. Українські говори Румунії. Діалектні тексти. – Едмонтон – Л. – Нью-Йорк – Торонто : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – С. I–XVI; **Німчук 1978** – Німчук В. В. Прислівник // Історія української мови / В. В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1978. – С. 342–412; **Шевельов 1951** – Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. В. Шевельов. – Мюнхен, 1951. – 404 с.

Вербовий М. В. Из спостережень над лексичними особливостями говірки села Лозоватки Криворізького району Дніпропетровської області

У статті подано опис найголовніших лексичних особливостей однієї степової говірки. Джерелом фактичного матеріалу стали тексти зв'язного діалектного мовлення, відповідні контексти яких дозволяють точно визначити й аналізувати семантичні та функціональні риси слів різних тематичних груп. Окрім того, поза увагою автора не залишилися словотвірні та/або фонетичні особливості аналізованих лексем. Викладений матеріал дозволяє ствердити, що лексична система розгляданої говірки села Лозоватка, по-перше, виявляє органічний зв'язок із лексичним складом степових говірок Наддніпрянщини, а по-друге, засвідчує цілий ряд оригінальних рис.

Ключові слова: говірка, діалектний текст, лексичні особливості.

Вербовий Н. В. Из наблюдений над лексикой говора деревни Лозоватка Криворожского района Днепропетровской области

В статье представлены описание самых главных лексических особенностей степного говора деревни Лозоватка. Источником фактического материала послужили тексты связной диалектной речи, соответствующие контексты которых позволяют точно определять и анализировать семантические и функциональные особенности слов разных тематических групп. Также рассмотрены словообразовательные и фонетические черты анализируемых слов. Изложенный материал позволяет утверждать, что лексическая система говора деревни

Лозоватки органічно обусловлена лексическим составом степных говоров и при этом представляет ряд оригинальных особенностей.

Ключевые слова: говор, диалектний текст, лексические черты говора.

Verbovyi M. V. From the observations of the lexical peculiarities subdialect of Lozovatka village in Kryvyi Rih district of Dnipropetrovsk region

The article deals with a description of the main lexical peculiarities of the steppe subdialect of Lozovatka village. The source of factual materials were coherent texts of the dialect, relevant contexts of which allow you to pinpoint and analyze the semantic and functional peculiarities of the words of different lexical sets. The author also examined the derivational and phonetic peculiarities of the analyzed words. The material suggests that the lexical system of the steppe subdialect of Lozovatka village is organically due to the lexical composition of the steppe dialects, and thus presents a whole number of examples of genuine peculiarities.

Key words: subdialect, texts of a dialect, lexical peculiarities of a subdialect.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2012 р.

Прийнято до друку 30.03.2012 р.

К. Д. Глуховцева (Луганськ)

УДК 811.161.2'28

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ НА ДІАЛЕКТНУ**

Питання зв'язку та взаємозалежності літературної мови й народних говорів завжди цікавило вчених (В. Богородицький, Ю. Шевельов, В. Ганцов). У полі зору дослідників були і проблеми діалектної основи літературної мови (М. Жовтобрюх [Жовтобрюх 1979: 39 – 40]; Ф. Жилко [Жилко 1955: 7 – 14]; П. Гриценко [Гриценко 1999]), і питання ролі та місця літературної традиції окремих регіонів у виробленні норм літературної мови (Ю. Шевельов [Шевельов 1961: 252 – 264], І. Огієнко [Огієнко 1999: 75 – 83], С. Смаль-Стоцький [Смаль-Стоцький 1928]), і риси літературної мови, якими вона споріднена з говірками (І. Матвіяс [Матвіяс 1990: 126 – 160]; П. Житецький [Житецький 1941: 95 – 110]; С. Бевзенко [Бевзенко 1980: 13 – 31]), і статус та функції діалектних явищ, якщо вони вживані в літературній мові (В. Кобилянський [Кобилянський 1960: 26 – 40]), й особливості перегляду ремарок у лексикографічних працях щодо окремих слів, які літературна мова взяла з діалектної (Й. Дзендзелівський [Дзендзелівський 1966: 92 – 97]), і вплив